Nagy Zoltán

Magyarország a NATO-ban

1997 valószínűleg fontos évként vonul be a magyar történelembe: végre célegyenesbe fordult az euro-atlanti integrációs folyamat, hiszen mind az Európai Unió, mind a NATO esetében nagy lépést tettünk a tagság felé. Ami az Európai Uniót illeti, először az Európai Bizottság által készített országvélemények láttak napvilágot 1997 júliusában, amelyek az EU-tól kapott kérdőívekre adott nemzeti válaszok alapján készültek el. A Bizottság emellett megnevezte azt a hat országot is, amelyekkel javasolta megkezdeni a csatlakozási tárgyalásokat. Ezt az EU állam- és kormányfői decemberi luxemburgi csúcsértekezletükön döntésükkel szentesítették. A NATO-tagállamok állam- és kormányfői a madridi csúcstalálkozón hívták meg csatlakozási tárgyalásokra a legfelkészültebb jelölteket, majd a csatlakozási tárgyalások lezárultával a külügyminiszterek decemberben aláírták a csatlakozási jegyzőkönyveket is. Magyarország mindkét esetben a kiválasztottak közé került, ami elismerése annak a munkának, amelyet a rendszerváltás óta Magyarország – nagy áldozatok árán – elért.

Bár a közvélemény az elmúlt évben többnyire a bővítési vita, valamint a NATO és Oroszország közti kapcsolatok alakulásával volt elfoglalva, Magyarország csatlakozása kapcsán feltétlenül meg kell említenünk azt az átfogó folyamatot, amelynek a bővítés is részét képezi. Ez a folyamat a NATO külső és belső átalakítása, amelynek során a Szövetség a megváltozott európai biztonságpolitikai helyzetben olyan politikai-katonai szervezetté alakul, amely a hagyományos kollektív védelmi feladatok ellátásán túl egy új küldetést is teljesít: hozzájárul a biztonság és stabilitás övezetének kiterjesztéséhez az euro-atlanti régióban. A folyamat már korábban megkezdődött, hiszen a NATO régóta nem ugyanaz a szervezet, mint ami 1990 előtt volt. 1991, azaz a NATO új hadászati koncepciójának elfogadása óta a tagállamok többsége 28–40 százalék közötti mértékben csökkentette haderejének létszámát, és szövetségi szinten 30 százalékkal csökkentek a védelmi kiadások; az Amerikai Egyesült Államok háromszázezerről kevesebb mint százezerre csökkentette Európában állomásoztatott erőinek létszámát, s a robosztus, előretolt NATO-védelmi struktúra magas készültségi fokozatú, nehézfegyverzetű egységeit alacsonyabb készültségi fokozatú és rugalmasabban alkalmazható erőkkel váltották fel.

Karcsúsodott a NATO integrált parancsnoki struktúrája: a három főparancsnokságból kettő (atlanti és európai), a négy európai fő alárendelt parancsnokságból három (északnyugati, központi és déli) maradt, s csökkent a többi parancsnokság száma és mérete is. Az átalakítás azonban tovább folytatódik annak érdekében, hogy a NATO megőrizze katonai hatékonyságát, és a hagyományos kollektív védelmi feladatok ellátása mellett alkalmas legyen az új típusú kihívásoknak megfelelő – béketámogató, kutató-mentő stb. – akciók (l. IFOR/SFOR) végrehajtására, és – a transz-atlanti kapcsolat megőrzésével együtt – elősegítse a Szövetségen belül megvalósítandó Európai Biztonsági és Védelmi Identitás (ESDI) kialakítását is. Ez utóbbi önállóbb európai fellépést tesz lehetővé például olyan módon, hogy valamennyi európai szövetséges állam döntése esetén lehetséges-

sé válik a Nyugat-Európai Unió vezetésével, a NATO eszközeinek igénybevételével folytatott akciók végrehajtása.

Az adaptáció részeként említhető, hogy 1996 decemberében a NATO-külügyminiszterek elhatározták, hogy tovább erősítik együttműködésüket a Békepartnerség programjában részt vevő országokkal, többek között a Békepartnerség programjának kiterjesztésével és egy ún. Atlanti Partnerségi Tanács felállításával. A Békepartnerség továbbfejlesztése mögött az a megfontolás húzódik, hogy a NATO keleti nyitása az egész kontinens biztonságát és stabilitását növelje, tehát hogy az első körben csatlakozó államokon túlmenően a később csatlakozók is profitáljanak belőle, sőt: azok is, akik belátható időn belül nem válnak a Szövetség tagjává.

A NATO-tagállamok külügyminiszterei a portugáliai Sintrában tartott ülésükön (1997. május 29.) úgy határoztak, hogy az Észak-atlanti Együttműködési Tanács (NACC) és a Békepartnerség sikerére alapozva minőségileg új alapokra helyezik a partnerállamokkal kialakított politikai és katonai kapcsolataikat. A NATO és a partnerállamok külügyminiszterei az Észak-atlanti Együttműködési Tanács utolsó ülésén indították útjára az Euroatlanti Partnerségi Tanács munkáját, amely a NACC helyébe lépett. Ennek feladata, hogy – egyesítve a NACC és a Békepartnerség pozitív tapasztaltait – egységes és átfogó keretként szolgáljon a tagállamok és a partnerek közötti politikai konzultációkhoz, valamint a békepartnerségi program keretében zajló együttműködéshez. A külügyminiszterek számos új elemmel erősítették meg a szövetségesek és a partnerek közötti politikai konzultáció rendszerét és a partner-államok részvételét a Békepartnerségre vonatkozó tervezésben és döntés-előkészítésben.

A megerősített Békepartnerség keretén belül, miként eddig, továbbra is a partnerállamoktól függ, hogy mennyire képesek élni a Békepartnerség kínálta lehetőségekkel. Továbbra is érvényes tehát az önkiválasztódás rendszere, azaz: mindenki maga határozhatja meg, hogy milyen intenzíven vesz részt a békepartnerségi programokban (ami persze komolyan befolyásolja a csatlakozási esélyeket). A NATO a maga részéről mindent elkövet azért, hogy a partner-államokat bevonja békeidőben folytatott tevékenységébe. A legjobb példa erre a boszniai béketámogató akció, amelyben a tizenhat tagállam mellett több mint két tucat partner-állam vesz részt. A NATO az SFOR-művelet mellett a Békepartnerség tervezése, a partnerekkel folytatott közös gyakorlatok és az együttműködési képességek javítását célzó ún. Tervezési és Felülvizsgálati Folyamat során is arra törekszik, hogy a partnerek részesei legyenek a döntéshozatali folyamatnak.

A bővítési folyamat

A bővítési folyamat a NATO Bővítési Tanulmányának 1995 szeptemberi megjelenésével öltött konkrét formát. 1996 a tagságra pályázó országokkal folytatott ún. intenzív párbeszéd éve volt, egyik oldalon a tagjelöltekkel, a másikon a NATO Nemzetközi Titkárság és Nemzetközi Katonai Törzs munkatársaival. 1997-ben 16+1-es körben folytatódott a párbeszéd, azaz a partnerállamok ezúttal már az Észak-atlanti Tanács állandó (nagykövetei szintű) képviselőivel folytattak konzultációkat. A párbeszéd célja az volt, hogy a tagjelöltek megismerkedjenek a Szövetség működésével, a NATO pedig képet kapjon arról, hogy hol tartanak ezen országok a csatlakozási felkészülésben.

Ami a bővítési döntést illeti, 1997 a nagy találgatások éve volt. A NATO-külügyminiszterek 1996 decemberében így fogalmaztak: javasolni fogják állam- és kormányfőiknek, hogy az 1997. évi madridi csúcstalálkozón hívjanak meg csatlakozási tárgyalásokra „egy vagy több országot”, amelyek részt vettek az intenzív párbeszéd folyamatában. Ennek a megfogalmazásnak nagy szerepe volt abban, hogy a madridi csúcstalálkozót megelőzően a bővítéssel kapcsolatos döntést előzte meg a legnagyobb várakozás. Magyarország, Csehország, Lengyelország, Románia és Szlovénia különböző reményekkel, de

egyaránt feszülten várta a madridi döntést, s közben nagy hajrába kezdett mind a csatlakozási feltételek teljesítése, mind pedig a tizenhat tagállam meggyőzése érdekében.

A magyar kormány álláspontja e tekintetben mindvégig következetes volt. Szorgalmaztuk, hogy a NATO az egyéni teljesítmények alapján hozza meg döntését, és egyetlen ország meghívását se kösse mások meghívásához. Szorgalmaztuk, hogy a NATO valamennyi országot hívja meg, amely teljesíti a csatlakozás feltételeit. Hangsúlyoztuk, hogy Magyarország teljesíti azokat a feltételeket, amelyeket a NATO a Bővítési Tanulmányban a csatlakozás előfeltételéül szabott, azaz: szilárd parlamentáris demokrácia, ahol tiszteletben tartják az emberi és kisebbségi jogokat; stabil, kiegyensúlyozott piacgazdaság, amelyet az OECD-tagság elnyerése is igazolt; jó kapcsolatokat ápol szomszédaival és a tágabb régió országaival; demokratikus és civil ellenőrzés érvényesül a haderő felett, és e haderő, mint a boszniai műveletben való részvételünk is igazolta – ha egyelőre korlátozott mértékben is – képes együttműködni a NATO-val. Hangsúlyoztuk, hogy Magyarország érdekelt abban, hogy lehetőleg minél több szomszédja váljon – a csatlakozási feltételek teljesítése esetén – a NATO tagjává. Ezzel együtt mindvégig tisztában voltunk azzal, hogy a döntés a NATO döntése lesz, és Magyarországnak egyetlen igazán hatékony eszköze van ennek befolyásolására: saját teljesítményének javítása. Mint végül kiderült: ez sikerült.

A NATO madridi csúcstalálkozójának záróközleménye így fogalmaz: „Ma, a Cseh Köztársaságot, Magyarországot és Lengyelországot meghívjuk arra, hogy csatlakozási tárgyalásokat kezdjenek a NATO-val. Célunk, hogy az 1997. decemberi miniszteri találkozókon aláírjuk a Csatlakozási Jegyzőkönyveket, és a ratifikációs folyamat időben befejeződjön ahhoz, hogy még a Washingtoni Szerződés aláírásának 50. évfordulója előtt a Szövetség tagjai legyenek."

A csúcstalálkozót követően átadott és a meghívást tartalmazó NATO-főtitkári levelet *Kovács László* külügyminiszter visszaigazolta, jelezve, hogy a Magyar Köztársaság készen áll a csatlakozási tárgyalások megkezdésére. A csatlakozás sajátossága, hogy a meghívottak már hatályban levő, nem nyílt, hanem meghíváson alapuló tagságot teremtő szerződésekhez csatlakoznak a teljes jogú tagság elérése érdekében. Ebből fakadóan a szeptember eleje és október vége között öt fordulóban zajló csatlakozási tárgyalások során a NATO arról kívánt meggyőződni, hogy a tagjelöltek készek-e és képesek-e a tagságból fakadó kötelezettségek teljes körének eleget tenni, míg magyar részről a folyamat főként a kötelezettségek teljes körének felmérésére irányult. Az már a csatlakozási tárgyalások előtt is egyértelmű volt, hogy Magyarország számára a NATO 1995-ben kiadott Bővítési Tanulmányában, valamint a Szövetség egyéb hivatalos állásfoglalásaiban és dokumentumaiban foglalt kötelezettségek vállalhatók. A tárgyalások során tovább erősödött ez az álláspontunk, így Magyarország részéről minden feltétel adott volt a csatlakozási szándék megerősítéséhez. Nagyban hozzájárult a magyar tárgyalási pozíció megerősítéséhez a novemberi népszavazás, amelyen a szavazásra jogosult állampolgárok csaknem felének részvétele mellett elsöprő többség, a szavazók több mint 85%-a (3 344 131 fő) szavazott a csatlakozás mellett.

Felkészülés a tagságra

1997-ben felgyorsult a haderő-átalakítás folyamata. Az év végére lezajlott a haderőátalakítás első, döntően mennyiségi változásokkal járó szakasza. Kialakult a honvédség új békelétszáma, amely jelenleg 61 500 fő. 1997. szeptember 1-jén létrejött az egyesített Honvéd Vezérkar, és felálltak a haderőnemi vezérkarok, amelyek immár klasszikus vezérkari funkciókat látnak el, összhangban NATO-tagállamok gyakorlatával és struktúráival. Erőteljes koncentráció zajlott le a katonai követelmények és a pénzügyi hatékonyság szempontjai alapján, amelyek eredményeként számos alakulat megszűnt, illetve ke-

rült összevonásra. Beindult az új kiképzési rendszer, amelynek keretében, többek között, a sorállomány négy országos kiképzőközpontban tölti a sorkatonai szolgálat első három hónapját, és itt kapja meg az alapkiképzést, majd végleges alakulatánál a szakkiképzést. A haderő professzionális jellegének erősítése részeként folyamatosan növekszik a szerződéses állomány aránya. Megkezdődött az új tiszti előmeneteli rendszer alapjainak lerakása, és egy új típusú és új feladatokkal felruházott tiszthelyettesi kar kialakítása.

A folyamat következő szakaszában az átalakítás minőségi elemeire kell helyezni a hangsúlyt, hogy Magyarország a tagság első napjától kezdve el tudja látni a szövetségi tagságból reá háruló feladatokat. A NATO-val folytatott védelmi tervezési párbeszéd során már most is azon dolgozunk, hogy kijelöljük a magyar haderő helyét a NATO integrált katonai szervezetében, és célirányosan folytassuk a honvédség felkészítését. Ennek eredményeként a magyar haderő kijelölt egységei már a tagság első napjától kezdve képesek lesznek arra, hogy részt vegyenek a szövetséges államok védelmében és a NATO más misszióiban, és Magyarország képes lesz arra, hogy elsődlegesen saját erőforrásaira alapozott védelmét szükség esetén a NATO erőivel együttműködve lássa el.

A NATO madridi csúcstalálkozójának záróközleménye így fogalmaz: „Ma, a Cseh Köztársaságot, Magyarországot és Lengyelországot meghívjuk arra, hogy csatlakozási tárgyalásokat kezdjenek a NATO-val. Célunk, hogy az 1997. decemberi miniszteri találkozókon aláírjuk a Csatlakozási Jegyzőkönyveket, és a ratifikációs folyamat időben befejeződjön ahhoz, hogy még a Washingtoni Szerződés aláírásának 50. évfordulója előtt a Szövetség tagjai legyenek.”

Ehhez arra van szükség, hogy a teljes jogú tagságig hátralévő egy évet célirányos és intenzív felkészülésre használjuk fel, középpontba állítva a magyar haderő NATO-val való együttműködési képességeinek javítását. Ennek során különös figyelmet kell fordítani a tiszti és tiszthelyettesi állomány nyelvtudásának javítására, a vezetési, irányítási és kommunikációs rendszer fejlesztésére, a NATO integrált légvédelmi rendszerébe való bekapcsolódásunk előkészítésére, a befogadó nemzeti támogatási képességek fejlesztésére (ez utóbbira azért van szükség, hogy Magyarország szükség esetén képes legyen fogadni a megerősítésére érkező NATO-csapatokat), a haderő kiképzettségének és reagálóképességének javítására, valamint a humán és pénzügyi erőforrás-gazdálkodás hatékonyságának növelésére.

Ezek a változások nem egyszerűen a NATO-tagság szempontjából fontosak. A fenti változások és átalakítások hozzájárulnak ahhoz is, hogy Magyarország a modern hadviselés kihívásainak és a társadalom elvárásainak minden tekintetben megfelelő, korszerű és hiteles haderővel rendelkezzen, mely elsőszámú feladatát, a haza védelmét is a jelenleginél viszonylag olcsóbban és hatékonyabban látja el.